

Institutionis Oratoriae

Liber Primus 1.2; 1.3; 1.4.1-5

High-Segmentation Acceleration Reader

Sed
nobis
iam paulatim
adcrecere
puer
ET exire
(de gremio)
ET discere
serio
incipiat.

<Hôc igitur potissimum locô>
tractanda
quaestio
est,
utiliusne
sit
^domi
atque
(intra priuatos parietes)^
studentem
continere,
an
*/frequentiae scholarum/
et
uelut publicatis praeceptoribus
tradere*.

Quod quidem
CUM
iis
[(a QUIBUS)
/clarissimarum ciuitatum
mores/
SUNT INSTITUTI],
TUM
*eminentissimis auctoribus
uideo placuisse.*

*Non est tamen dissimulandum
esse nonnullos
[QUI
(ab hoc)
(prope publico more)
<priuatâ quâdam persuasione>
DISSENTIANT].*

Hi
duas praecipue rationes
sequi
uidentur:

UNAM,
[QUOD
*moribus
magis
CONSULANT*]
^fugiendo
{turbam hominum
/eius aetatis/}
[QUAE
SIT
|(ad uitia)
maxime prona|],
[UNDE
causas
/turpium factorum/
saepe extitisse
utinam falso
IACTARETUR]:

ALTERAM,
quod,
[QUISQUIS
FUTURUS EST
ille praeceptor],
liberalius
*tempora sua
inpensurus
uni*
uidetur
[QUAM SI
eadem
(in plures)
PARTIATUR].

Prior causa
prorsus grauis:

nam
[SI
*studiis quidem
scholas
prodesse*,
*moribus

autem nocere*
CONSTARET],
POTIOR mihi
/ratio
uiuendi honeste
QUAM
uel optime dicendi/
uideretur.

Sed
<mea quidem sententia>
iuncta
ista
atque
indiscreta
sunt:

neque enim
esse
oratore
nisi bonum uirum
iudico
et fieri,
etiam
[SI
POTEST],
nolo.

(de hac)
igitur
prius.

^Corrupti
mores
(in scholis)^
putant:

nam ET
corrumpuntur interim,
sed domi quoque,
ET
sunt
multa /eius rei/ exempla,
TAM hercule
QUAM
conseruatae
sanctissime
utrobique
opinionis.

Natura cuiusque
totum
curaque
distat.

[Da
mentem
[(ad peiora)
facilem],]
[da
/neglegentiam
formandi custodiendique/
(in /aetate prima pudoris/),]
/non minorem~
*flagitiis
~occasionem/
secreta
praebuerint*.

Nam et
potest
turpis esse
domesticus ille praeceptor,
nec tutior
(inter seruos malos
QUAM
ingenuos parum modestos)
conuersatio
est.

At
[SI bona
ipsius indoles,
SI
non caeca ac sopita
/parentium socordia/
EST],
ET
praeceptorem~
eligere
~sanctissimum quemque,
[CUIUS rei
praecipua
*prudentibus
cura
EST,*]

ET
disciplinam
[QUAE
maxime seuera
FUERIT]
licet,
et nihilominus
amicum
grauem uirum
aut
fidelem libertum
*lateri filii sui
adiungere,*
{CUIUS

adsiduus comitatus
etiam
illos meliores
FACIAT
[QUI TIMEBANTUR].}

Facile erat
/huius metūs
remedium./

Utinam
/liberorum nostrorum
mores/
non ipsi
perderemus!

Infantiam
statim
<deliciis
soluimus>.

Mollis
illa educatio,
[QUAM
indulgentiam
UOCAMUS],
/neruos omnīs
mentis et corporis/
frangit.

Quid
non
adultus
concupiscet
[QUI
(in purpuris)
REPIT]?

Nondum
prima uerba
exprimit,
iam
coccum
intellegit,
iam
conchylium
poscit.

[ANTE
/palatum eorum/
QUAM
os
INSTITUIMUS].

(in lecticis)
crescunt:

[SI
terram
ATTIGERUNT],
(e /manibus
utrimque sustinentium/
pendent.

Gaudemus
[SI QUID
licentius
DIXERINT]:

|uerba
NE *Alexandrinis QUIDEM
permittenda*]
<deliciis, risu, et osculo
excipimus>.

Nec mirum:
nos docuimus;

(ex nobis)
audierunt;

nostras amicas,
nostros concubinos
uident;

omne conuiuium
<obscenis canticis
strepit>,
|pudenda dictu|
spectantur.

Fit
(ex his)
consuetudo,
inde
natura.

Discunt
haec
miseri
[ANTEQUAM
SCIANTE
uitia esse]:

inde
|soluti ac fluentes|
non accipiunt
(ex scholis)
mala ista,

sed
(in scholas)
adferunt.

'Verum
(in studiis)
^magis
*uacabit^
unus
uni*.'

(ante omnia)
nihil
prohibet
esse
illum nescio quem unum
etiam
(cum eo)
[QUI
(in scholis)
ERUDITUR].

Sed
[ETIAMSI
iungi
utrumque
non POSSET],
/lumen tamen illud
conuentûs honestissimi/
*tenebris ac solitudini
praetulissem:*

nam
^optimus quisque
praeceptor^
<frequentîa
gaudet>
ac
    <maiore~
se
    ~theatro
dignum>
putat.

At fere
minores
(ex /conscientiâ suae infirmitatis/)
haerere
    <singulis
    et
    officio
fungi>
    </quodam modo paedagogorum/>
non indignantur.

Sed
*praestet
    alicui
UEL gratia
UEL pecunia
UEL amicitia*
[UT
    ^doctissimum
    atque
    incomparabilem
    magistrum^
    domi
HABEAT];

num tamen
ille
    totum~
    (in uno)
~diem
consumpturus est
aut
potest esse
    /ulla TAM perpetua discentis
    intentio/
    [QUAE non
        UT /uisus oculorum/
        <obtutu continuo
FATIGETUR>],
    [CUM
        praesertim
        multo /plus
        secreti temporis/
        ^studia
DESIDERENT^]?

Neque enim
    *scribenti,
    ediscenti,
    cogitanti
praeceptor
adsistit*:

Quorum
*aliquid
    agentibus*
    /cuiuscumque
interuentus/
    *impedimento
est*.

Lectio
quoque
    non omnis
NEC
|<semper praeunte

UEL
interpretante
eget>]:

quando enim
/tot auctorum
notitia/
contingeret?

^Modicum ergo
tempus^
est
[QUO
(in totum diem)
uelut opus
ORDINETUR],
ideoque
^(per plures)
ire possunt^
etiam
[QUAE
singulis
TRADENDA SUNT].

Pleraque uero
hanc condicionem
habent,
[UT
<eâdem uoce>
(ad omnîs)
simul
PERFERANTUR].

Taceo
(de
/partitionibus
et
declamationibus
rhetorum/),
[QUIBUS
certe
quantuscumque numerus
ADHIBEATUR],

tamen
unusquisque
totum
feret
non enim
/uox illa praeceptoris/
[UT cena
minus
pluribus
SUFFICIT],
sed

[UT sol
*uniuersis
/idem
lucis calorisque/
LARGITUR*]:

grammaticus
quoque
[SI
(de loquendi ratione)
DISSERAT],
[SI
quaestiones
EXPLICET],
historias
exponat,
poemata
enarret,
TOT illa
discent
QUOT audient.

'At enim
*emendationi
praelectionique
numerus
obstat*.'

Sit incommodum
nam
[QUID
fere undique
placet?]:

mox
*illud
comparabimus
commodis.*

'Nec ego tamen
EO
mitti
puerum
uolo
[UBI
NEGLEGATUR].'

Sed neque
praeceptor bonus
<MAIORE~ se ~turbâ>
QUAM
[UT
sustinere
eam

POSSIT]
 onerauerit,
 et
 (in primis)
 ea
 *habenda cura est
 [UT
 is
 <omni modo>
 FIAT]
 nobis
 familiariter
 amicus,*
 nec officium
 (in docendo)
 spectet
 sed
 adfectum.
 Ita numquam
 erimus
 (in turba).
 Nec sane
 quisquam
 |litteris saltem leuiter
 inbutus|
 eum
 [(in QUO)
 studium
 ingeniumque
 PERSPEXERIT]
 non
 (in suam quoque gloriam)
 peculiariter
 fouebit.
 Et
 [UT
 FUGIENDAE SINT
 magnae scholae]
 {CUI
 *NE ipsi~ QUIDEM ~rei
 ADSENTIOR*,
 [SI
 (ad aliquem)
 merito
 CONCURRITUR}},
 non tamen
 hoc
 EO ualet
 [UT
 FUGIENDAE SINT

omnino
 scholae].
 ALIUD
 est enim
 uitare eas,
 ALIUD
 eligere.
 Et
 {SI
 REFUTAUIMUS
 [QUAE
 contra
 DICUNTUR}},
 iam
 explicemus
 [QUID
 ipsi
 SEQUAMUR].
 (ante omnia)
 futurus orator,
 [CUI
 (in maxima celebritate)
 et
 (in /media rei publicae luce/)
 UIUENDUM EST],
 adsuescat iam
 (a tenero)
 NON reformidare
 homines
 NEQUE
 ^<illâ solitariâ
 et uelut umbraticâ
 uitâ>
 pallescere^.
 Excitanda
 mens
 et attollenda semper est,
 [QUAE
 (in /eius modi secretis/)
 AUT
 LANGUESCIT
 et
 quendam
 |uelut
 (in opaco)
 situm|
 DUCIT,
 AUT
 contra
 TUMESCIT
 <inani persuasione>]:

necesse est enim
*nimium
tribuat
sibi*
[QUI
*se
nemini
COMPARAT*].

Deinde
[CUM
PROFERENDA SUNT
studia],
caligat
(in sole)

et
omnia noua
offendit,
ut
{QUI solus DIDICERIT
[QUOD
(inter multos)
FACIENDUM EST].}

Mitto
amicitias,
[QUAE
(ad senectutem usque)
firmissime
DURANT
|<religiôsâ quâdam
necessitudine>
inbutae]]:

neque enim
est
SANCTIUS
*sacris isdem
QUAM
studiis
initiari*.

Sensum ipsum,
[QUI
communis
DICITUR],
ubi
discet
{CUM
se
(a congressu),
[QUI
*NON hominibus SOLUM
SED mutis QUOQUE animalibus

naturalis
EST*],
SEGREGARIT}?

Adde
{QUOD
domi
ea sola
discere
POTEST
[QUAE
ipsi
PRAECIPIENTUR,
(in schola)
etiam
QUAE
aliis}}.

Audiet
multa
^cotidie
probari^,
multa
corrigi;

proderit
/alicuius
|obiurgata desidia|/;

proderit
|laudata industria|;

<excitabitur
laude>
aemulatio;

turpe
ducet
*cedere
pari*,
pulchrum
^superasse
*maiores.^*

Accendunt
omnia haec
animos,

et
[LICET
ipsa~
uitium
SIT
~ambitio],
frequenter tamen

/causa uirtutum/
est.

Non inutilem
scio
seruatum
esse
(*a praeceptoribus meis*)
morem,
{QUI,
[CUM pueros
(in classis)
DISTRIBUERANT],
/ordinem dicendi/
(secundum /uires ingenii)
DABANT},

et
ita
<superiore loco>
quisque
declamabat
[UT
praecedere
<profectu>
UIDEBATUR]:

/huius rei
iudicia/
praebebantur.

Ea
nobis
ingens palma,
^ducere uero
classem^
multo pulcherrimum.

Nec
(de hoc)
semel
decretum erat:

tricesimus dies
*reddebat
uicto*
/certaminis
potestatem/.

Ita nec
<superior
successu>
curam
remittebat

et
dolor
uictum
(ad depellendam ignominiam)
concitabat.

Id
nobis
ACRIORES
(ad /studia dicendi/)
faces
subdidisse
QUAM
/exhortationem
docentium,/ /paedagogorum
custodiam,/ /uota
parentium,/ [QUANTUM
</animi mei/
coniecturâ>
colligere
POSSUM,]
contenderim.

Sed
SICUT
^firmiores
(in litteris)
profectûs^
alit
aemulatio,
ITA
*incipientibus
atque
adhuc teneris
condiscipulorum quam praeceptoris
iucundior*
<hoc ipso>
[QUOD
facilior
imitatio
EST].

Vix enim
se
prima elementa
(ad spem)
tollere
|effingendae~
[QUAM
summam
PUTANT]

~eloquentiae/
 audebunt:
 proxima
 amplectentur
 MAGIS,
 [UT
 |*uities~
 arboribus
 adplicitae
 ~inferiores*|
 ^prius
 <adprendendo
 ramos>^
 (in cacumina)
 EUADUNT].
 Quod
 ADEO
 uerum
 est
 {UT
 ipsius etiam magistri,
 [SI
 *tamen
 ambitiosis
 utilia
 PRAEFERET*],
 hōc
 opus sit},
 [CUM
 adhuc rudia~
 TRACTABIT ~ingenia],
 non statim
 ^onerare
 /infirmatē discentium,/^
 sed
 ^temperare
 uires suas^
 et
 ^ad /intellectum audientis/
 descendere.^
 Nam
 UT
 /uascula
 oris angusti/
 |/superfusam umoris
 copiam/
 respuunt,
 sensim autem
 <influentibus
 uel etiam
 instillatis

complentur>,
 SIC
 [/animi puerorum/
 QUANTUM
 excipere
 POSSINT]
 uidendum est:
 nam
 ^maiora <intellectu>^
 uelut
 ^parum apertos
 (ad percipiendum)
 animos^
 non subibunt.

Utile igitur
 habere
 [QUOS
 imitari primum,
 mox uincere
 UELIS]:
 ita paulatim
 /et superiorum
 spes/
 erit.

*His
 adicio*
 praeceptores ipsos
 /non idem
 mentis ac spiritus/
 (in dicendo)
 posse concipere
 \singulis tantum praesentibus\
 [quod
 /illa celebritate audientium/
 instinctos.]

/Maxima enim
 pars
 eloquentiae/
 <constat
 animo>:
 hunc
 adfici,
 hunc
 concipere
 /imagines rerum/
 et
 transformari
 <quodam modo>
 (ad /naturam eorum/)

[(de QUIBUS) LOQUITUR]

necesse est.

Is porro

[QUO

generosior

celsiorque

EST],

hoc

<maioribus uelut organis>

commouetur,

ideoque

et

^<laude>

crescit^

et

^<impetu>

augetur^

et

^aliquid magnum

agere

gaudet.^

Est

^quaedam tacita

dedignatio^

{/uim dicendi/

^|<tantis comparatam laboribus>|

(ad unum auditorem)^

demittere:}

pudet

(supra /modum sermonis/)

attolli.

Et sane

<concipiat

quis

mente>

UEL

/declamantis habitum/

UEL

/orantis

uocem

incessum

pronuntiationem,/

/illum

denique

animi et corporis

motum,/

sudorem,

[UT

alia

PRAETEREAM,]

et

fatigationem

\audiente uno\:

nonne

quiddam~

pati

~*|furori simile|*

uideatur?

Non esset

(in rebus humanis)

eloquentia

[SI

tantum

(cum singulis)

LOQUEREMUR].

{1.3.1}

\Tradito sibi puero\

/docendi

peritus/

/ingenium eius

(in primis)

naturamque/

perspiciet.

/Ingenii

signum/

(in paruis)

praecipuum

memoria

est:

eius duplex uirtus,

facile percipere

et

fideliter continere.

Proximum

imitatio:

nam

/id

quoque

est

docilis naturae,/

SIC tamen

{UT

ea

[QUAE DISCIT]

EFFINGAT,}

non habitum forte

et ingressum
et
[SI QUID
(in peius)
notabile
EST].

Non dabit
mihi
spem
/bonae indolis/
{QUI
/hoc imitandi studio/
PETET,
[UT RIDEATUR];}

nam probus
quoque
(in primis)
erit ille
uere ingeniosus.

Alioqui
non peius
duxerim
tardi esse ingeni
QUAM
mali:

probus autem
(ab illo segni et iacente)
plurimum
aberit.

Hic meus
[QUAE TRADENTUR]
non difficulter
accipiet,
quaedam etiam
interrogabit:

sequetur tamen
MAGIS QUAM
praecurret.

/Illud ingeniorum
uelut praecox genus/
non temere
umquam
peruenit
(ad frugem).

Hi sunt
[QUI
parua

facile
FACIUNT]

et
|audaciâ
prouecti|
[QUIDQUID
illud
POSSUNT]
statim
ostendunt,
possunt
autem id demum
[QUOD
(in proximo)
EST]:

uerba
continuant,

haec
\uultû interritô,\
|<nullâ>~
tardati
~<uerecundiâ>|
proferunt:

non multum
praestant,
sed cito;

non subest
uera uis
nec
\penitus inmissis radicibus\
nititur,
{UT

[QUAE
<summo solo>
SPARSA SUNT]

semina
celerius
se

EFFUNDUNT
et

imitatae spicas herbulae
\inanibus aristis\
(ante messem)
FLAVESCUNT.}

Placent
haec
|annis
comparata;|

deinde
stat profectus,
admiratio
decrescit.

Haec
[CUM ANIMADUERTERIT,]
perspiciat
deinceps
[<quonam modo>
tractandus sit]
/discentis
animus./

Sunt
quidam,
[NISI INSTITERIS,]
remissi;

quidam
imperia
indignantur;

quosdam
continet
metus;

quosdam
debilitat;

alios
continuatio
extundit;

(in aliis)
/plus impetûs/
facit.

Mihi
/ille~
detur
~puer/
[QUEM laus EXCITET,]
[QUEM gloria IUUET,]
[QUI uictus FLEAT.]

Hic
<erit alendus
ambitu;>

hunc
mordebit
obiurgatio;

hunc
honor
excitabit;

(in hoc)
desidiam
numquam
uerebor.

*Danda est
tamen
omnibus
aliqua remissio*,
NON SOLUM
[QUIA
nulla res
EST]
[QUAE
perferre
POSSIT
continuum laborem,]

atque
ea quoque
[QUAE
sensû et animâ
CARENT]
[UT
seruare
uim suam
POSSINT]
[UELUT
<quiete alternâ>
RETENDUNTUR,]

SED
[QUOD
/studium discendi/
<uoluntate,>
[QUAE
cogi
non POTEST,]
CONSTAT.]

Itaque
ET /uirium plus/
adferunt
^(ad discendum)
renouati] ac recentes^
ET acriorem animum,
[QUI
fere necessitatibus
REPUGNAT].

Nec
me
offenderit

lusus
 (in pueris)
 {--est
 et hoc
 /signum alacritatis/--},
 neque
 illum
 tristem
 semperque demissum
 sperare
 possim
 /erectae (circa studia) mentis
 fore,/
 [CUM
 (in hoc quoque)
 maxime
 {naturali~
 <aetatibus illis>
 ~impetu}
 IACEAT].

Modus tamen
 sit
 remissionibus,
 [NE
 AUT
 /odium studiorum/
 FACIANT
 negatae
 AUT
 /otii consuetudinem/
 nimiae].

Sunt etiam
 ^nonnulli
 acuendis~ puerorum ~ingeniis/
 non inutiles
 lusus,^
 CUM
 \positis
 inuicem
 /cuiusque generis/
 quaestiunculis/
 AEMULANTUR.

Mores
 quoque
 se
 (inter ludendum)
 ^simplicius
 detegunt:^

MODO
 nulla~
 uideatur ~aetas

TAM infirma
 {QUAE non protinus
 [QUID
 rectum prauumque
 SIT]
 DISCAT};

TUM
 uel maxime formanda
 CUM
 /simulandi nescia/
 EST
 et
 ^*praecipientibus*
 facillime
 CEDIT;^

frangas enim citius
 [QUAM
 CORRIGAS]
 [QUAE
 (in prauum)
 INDURUERUNT].

Protinus ergo
 NE
 quid
 cupide,
 NE
 quid
 improbe,
 NE
 quid
 inpotenter
 FACIAT
 monendus est puer,
 habendumque
 (in animo)
 semper illud Vergilianum:
 'adeo
 (in teneris)
 consuescere
 multum
 est.'

/Caedi uero discentis,/
 [QUAMLIBET
 id
 RECEPTUM SIT
 et
 Chrysippus
 non IMPROBET,]
 ^minime
 uelim,^

PRIMUM
 [QUIA
   deforme
   atque
   seruile
 EST]
 et certe
 {QUOD
 CONIUNGIT
 [SI aetatem MUTES]
 iniuria:}

DEINDE
 'QUOD,
 {SI cui
   TAM
 EST
   mens
   inliberalis
   [UT
     <obiurgatione
     non CORRIGATUR>],}

is etiam
 (ad plagas)
 UT pessima quaeque mancipia
 DURABITUR:'

POSTREMO
 {quod
 NE opus ERIT QUIDEM
 <hac castigatione>
 [SI
   /adsiduus~ studiorum
   ~exactor/
 ADSTITERIT].}

Nunc fere
 /neglegentia
 paedagogorum/
 ^SIC
 emendari
 uidetur^
 {UT pueri non facere
 [QUAE recta sunt]
 COGANTUR,
 sed
 [CUR non FECERINT]
 PUNIANTUR.}

Denique
 [CUM
   ^paruolum
   <uerberibus>
 COEGERIS],^
 quid *iuueni* facias,

[CUI
   ^nec adhiberi
 POTEST
   hic metus^
 et
   maiora
 DISCENDA SUNT?]

Adde
 [QUOD
   ^multa
   uapulantibus
   |dictū deformia^
   et
   ^mox *uerecundiae* futura|
   saepe
   <dolore uel metu>^
 ACCIDERUNT;]

[qui pudor]
 frangit
 animum
 et
 abicit

atque
   /ipsius lucis
 fugam
 et
 taedium/
 dictat.

iam
 [SI minor
   (in eligendis
   /custodum et praeceptorum
   moribus/
 FUIT cura,]
 pudet
 dicere
   [(in QUAE probra)
   nefandi homines
   </isto~
   caedendi ~iure/>
 ABUTANTUR,
 [QUAM~
 *DET
   aliis*
   quoque
   nonnumquam
   ~occasionem
   /hic~ miserorum ~metus/.]

Non morabor
 (in parte hac):

nimum est
[QUOD
INTELLEGITUR].

Quare
^hoc dixisse^
satis est:

(in aetatem
infirmam
et
/iniuriae obnoxiam/
*nemini

debet
nimum
licere*.

Nunc
[<QUIBUS
INSTITUENDUS SIT
artibus>]
{QUI sic FORMABITUR
[UT fieri POSSIT orator]},
et
[QUAE
(in quaque aetate)
INCHOANDA],^

dicere
ingrediar.

{1.4.1 to 1.4.5}

Primus
(in eo)
[QUI
/scribendi
legendique~
ADEPTUS ERIT]
~facultatem/
*grammaticis
est locus*.

Nec refert
(de Graeco)
an
(de Latino)
loquar,
[QUAMQUAM
Graecum esse priorem
PLACET]:

*utrique
eadem
uia
est*.

Haec igitur professio,
[CUM
breuissime
(in duas partis)
DIUIDATUR],
/recte loquendi scientiam/
et
/poetarum enarrationem/,

PLUS habet
(in recessu)
QUAM
<fronte>
promittit.

Nam
et
/scribendi ratio/
coniuncta~
(cum loquendo)
~est

et
enarrationem
praecedat
emendata lectio

et
*mixtum~
his omnibus
iudicium
~est*:

quo
quidem ITA seuere
sunt usi
ueteres grammatici
{UT
NON uersus MODO
<censoriâ quâdam uirgulâ>
notare
et
libros
[QUI falso UIDERENTUR
inscripti]
TAMQUAM subditos
<summuere familiâ>
PERMISERINT sibi,
SED
auctores alios
(in ordinem)
REDEGERINT,
alios omnino
EXEMERINT
numero}.

Nec ^poetas legisse^
satis est:

excutiendum
/omne scriptorum genus/
NON
(propter historias)
MODO,
SED
uerba,
[QUAE
frequenter
ius
(ab auctoribus)
SUMUNT].

Tum
NEQUE
(citra musicen)
grammatice
potest esse
perfecta,
[CUM
*ei
(de metris rhythmisque)
DICENDUM SIT*],

NEC
[SI
/rationem siderum/
IGNORET]
poetas
intellegat,
{QUI,
[UT alia MITTAM],
totiens
</ortu occasuque
signorum/>
(in declarandis temporibus)
UTUNTUR},

NEC
/ignara
philosophiae,/br/>CUM
{propter
plurimos
(in omnibus fere carminibus)
locos
(ex
intimâ~
/naturalium quaestionum/
~subtilitate)
repetitos,}

TUM
uel
{propter
Empedoclea
(in Graecis),
Varronem
ac
Lucretium
(in Latinis,}
[QUI
*/praecepta sapientiae/
uersibus
TRADIDERUNT*]:

<eloquentiâ
quoque
non mediocri>
est opus,
{UT
(de /unaquâque earum~
[QUAS
DEMONSTRAUIMUS]
~rerum/)
DICAT
proprie et copiose.}

Quo minus
sunt ferendi
[QUI
hanc artem
UT tenuem atque ieiunam
CAUILLANTUR].

Quae
[NISI
/oratoris futuri
fundamenta/
fideliter
IECIT],
[QUIDQUID
SUPERSTRUXERIS]
corruet:

necessaria pueris,
iucunda senibus,
/dulcis secretorum comes/,
et
[QUAE
^uel sola
(in /omni studiorum genere/)^
/PLUS~
HABEAT
~operis
QUAM
ostentationis/].

{1.12.1 to 1.12.19}

Quaeri
solet
an,

[ETIAMSI
DISCENDA SINT
haec],
<eodem tempore>

tamen
^tradi omnia
et
percipi
possint^.

Negant enim
quidam,

{QUIA
CONFUNDATUR
animus
ac FATIGETUR
<tot disciplinis
^(in diuersum)
tendentibus^,>
[(ad QUAS)
NEC mens
NEC corpus
NEC dies ipse
SUFFICIAT],}

et,
[SI
maxime
PATIATUR
hoc
aetas robustior],
*pueriles annos
onerari
non oporteat.*

Sed non satis
perspiciunt

[QUANTUM
/natura humani ingenii/
UALEAT,]

{QUAE
ITA
EST
agilis ac uelox,
SIC
(in omnem partem),
[UT ITA DIXERIM],
SPECTAT,
[UT
NE POSSIT QUIDEM
aliquid~

agere

~tantum unum,

(in plura) uero

NON <eodem die> MODO

SED

</eodem temporis momento/>

uim suam

INTENDAT].)^

An uero

citharoedi

NON SIMUL

*ET memoriae

ET /sono uocis/

ET plurimis flexibus

seruiunt,*

[CUM interim

ALIOS neruos

DEXTRÂ

PERCURRENT,

ALIOS

LAEUÂ

TRAHUNT,

CONTINENT,

PRAEBENT,

NE pes QUIDEM otiosus

/certam legem

temporum/

seruat

et

haec pariter omnia?]

Quid?

nos

[</agendi subitâ necessitate/>

deprensi]

nonne

ALIA dicimus

ALIA prouidemus,

[CUM

pariter

/inuentio rerum/,

/electio uerborum/,

compositio,

gestus,

pronuntiatio,

uultus,

motus

DESIDERENTUR]?]

[QUAE

SI

UELUT (sub uno conatu)

TAM diuersa

PARENT simul],

cur non
   pluribus curis
 horas
 partiamur?

 [CUM
   praesertim
 REFICIAT animos
 ac
 REPARET
   uarietas ipsa,
   contraque
 SIT
   ^aliquanto
   difficilius^
   (in labore uno)
   perseuerare]?

 Ideo
 ET stilus
   <lectione>
 requiescit
 ET /ipsius lectionis taedium/
   <uicibus>
 leuatur;

 [QUAMLIBET
   multa
 EGERIMUS],
   <quodam~ tamen ~modo>
 recentes~
 sumus
   ~(ad id)
   [QUOD
   INCIPIMUS].

 Quis
   ^non obtundi
 possit^
 [SI
   (per totum diem)
   /cuiuscumque artis
   unum magistrum/
 FERAT]?

   ^<Mutatione>
 recreabitur^
   SICUT (in cibus),
   [QUORUM <diuersitate>
   REFICITUR stomachus
   et
   <pluribus>
   <minore fastidio>
   ALITUR.]

Aut dicant
 isti
   mih
 [QUAE
 SIT
   /alia ratio discendi/].

 *Grammatico soli
 deseruiamus,
 deinde
 geometrae tantum,*
 omittamus
 interim
 [QUOD DIDICIMUS]?

 ^mox
 transeamus
   (ad musicum),^
 excidant
 priora?

 et
   [CUM
     *Latinis~
   STUDEBIMUS
     ~litteris*],
 non respiciamus
   (ad Graecas)?

 Et,
   [UT semel FINIAM],
 nihil
 faciamus
 nisi nouissimum?

 Cur non
   *idem
 suademus
   agricolis,*
 [NE
   arua SIMUL
   ET uineta
   ET oleas
   ET arbustum
 COLANT]?

 [NE
   *pratis
   ET pecoribus
   ET hortis
   ET aluearibus
   auiisque
 ACCOMMODENT
   curam*]?

 Cur ipsi
 aliquid

*forensibus negotiis,
aliquid
/desideriis amicorum/
aliquid
rationibus domesticis,
aliquid
/curae corporis/
nonnihil
uoluptatibus
^cotidie
damus^*?

/Quarum~
|nos
~una res quaelibet/
nihil intermittētis|
fatigaret:

ADEO
^facilius
est^
^multa facere^
QUAM
diu.

Illud quidem
^minime
uerendum est,
[NE
/laborem studiorum/
pueri
^difficilius
TOLERENT^;]

neque enim
ulla aetas
^minus
fatigatur^.

^Mirum sit
forsitan,
sed
<experimentis>
deprehendas;

nam
et dociliora
sunt ingenia
[PRIUSQUAM
OBDURUERUNT].

Id uel
<hōc argumentō>
patet,
{QUOD
(INTRA biennium)
QUAM

^uerba
recte formare
potuerunt^
[QUAMUIS
\nullo instantē
omnia fere
LOCUNTUR];}

at
*nouiciis nostris
(per quot annos)
sermo Latinus
repugnat!*

Magis scias
[SI quem iam robustum
instituere <litteris>
COEPERIS]
(non sine causa)

dici
"paidomathes"
eos
[QUI
(in suâ~)
quidque
(~arte)
optime
FACIANT]

et
*patientior
est
/laboris natura/
pueris QUAM iuuenibus*.

Videlicet
UT
/corpora infantium/
NEC
casus,
[QUO
(in terram)
totiens
DEFERUNTUR],

TAM grauius
adfligit
NEC
^illa
(per manus et genua)
reptatio^
NEC
(post breue tempus)
continui lusus
et
/totius diei discursus/
[QUIA

pondus illis
 ABEST]
 NEC
 se
 ipsi
 GRAUANT:

 sic animi quoque,
 credo
 [QUIA
 <minore conatu>
 MOUENTUR]

 NEC
 <suo nisu>
 studiis
 insistunt

sed
formandos se
tantummodo
praestant,
 ^non similiter
 fatigantur^.

 Praeterea
 (secundum
 /aliam aetatis illius facilitatem/)
 UELUT simplicius docentes
 secuntur

 nec
 [QUAE iam EGERINT]
 metiuntur:

 abest *illis*
 adhuc
 etiam /laboris iudicium/.

 Porro,
 [UT
 frequenter
 EXPERTI SUMUS],

 MINUS
 adficit
 /sensûs fatigatio/
 QUAM
 cogitatio.

 Sed NE /temporis~ QUIDEM
 umquam
 ~plus/
 erit,
 [QUIA
 <his aetatibus>
 omnis

(in audiendo)
 PROFECTUS EST].

 [CUM
 (ad stilum)
 SECEDET],
 [CUM
 GENERABIT
 ipse aliquid
 atque
 COMPONET],
 TUM
 ^inchoare
 haec studia^
 UEL
 non uacabit
 UEL
 non libebit.

 Ergo
 {CUM
 grammaticus
 ^totum diem
 occupare^
 non POSSIT,
 nec DEBEAT,
 [NE
 /discentis animum/
 <taedio>
 AUERTAT],}
 quibus potius studiis
 /haec
 temporum/
 UELUT subsiciua
 donabimus?

 Nam
nec ego
consumi
/studentem
(in his artibus)]
uolo:

 NEC moduletur
 aut
 <musicis notis>
 cantica excipiat,
 NEC utique
 (ad /minutissima
 usque geometriae opera/)
 descendat;

 NON comoedum
 (in pronuntiando)
 NEC saltatorem

(in gestu)
 facio.

[QUAE
 SI
 omnia
 EXIGEREM],
 suppeditabat tamen
 tempus;

longa
 est enim
 ^[QUAE
 DISCIT]
 aetas^,
 et ego
 non
 (de tardis ingeniis)
 loquor.

Denique cur
 (in his omnibus)
 [QUAE
 *discenda
 oratori futuro
 PUTO*]
 eminuit
 Plato?

qui
 *non contentus
 disciplinis*
 [QUAS
 praestare
 POTERANT Athenae],
 non
 Pythagoreorum,
 [(ad QUOS)
 (in Italiam)
 NAUIGAUERAT],
 ^Aegypti quoque
 sacerdotes^
 adiit
 atque
 /eorum arcana/
 perdidicit.

/Difficultatis
 patrociniâ/
 *praeteximus
 segnitiae*;

NEQUE enim
 nobis
 /operis
 amor/

est,
 NEC
 [QUIA
 SIT
 [honesta ac rerum pulcherrima]]
 eloquentia~
 petitur
 ~ipsa,

sed
 (ad uilem usum
 et
 sordidum lucrum)
 accingimur.

Dicant
 (sine his)
 (in foro)
 multi
 et
 adquirent,
 [DUM
 SIT
 locupletior
 ^aliquis
 /sordidae mercis
 negotiator/ ^
 et
 ^plus
 uoci suae ^
 DEBEAT
 praeco].

NE uelim QUIDEM
 lectorem~
 *dari
 mihi*
 [[QUID
 studia
 REFERANT]
 ~computaturum].

[QUI uero
 /imaginem ipsam eloquentiae/
 <diuinâ quâdam mente>
 CONCEPERIT,]
 {QUIQUE
 illam,
 [UT
 AIT
 non ignobilis tragicus,]
 /reginam rerum orationem/
 PONET
 (ante oculos),}
 fructumque
 NON

(ex /stipe aduocationum/)
 SED
 (ex
 animo suo
 et contemplatione
 ac scientiâ)

PETET

^perpetuum illum
 nec *fortunae subiectum*,^
 facile
 *persuadebit
 sibi*
 UT
 tempora,
 {QUAE
 spectaculis,
 campo,
 tesseris,
 otiosis denique sermonibus,
 [NE DICAM
 somno
 et
 /conuiuiorum mora/]
 CONTERUNTUR,}
 *geometrae potius
 ac
 musico
 INPENDAT,*
 |QUANTO
 /PLUS delectationis/
 habiturus|
 QUAM
 (ex

illis ineruditis
 uoluptatibus).

*Dedit enim
 hoc~
 prouidentia
 hominibus*
 ~munus,
 [UT
 honesta
 magis
 IUUARENT].

Sed nos
 haec ipsa dulcedo
 ^longius
 duxit^.

Hactenus ergo
 (de studiis)
 {QUIBUS
 [ANTEQUAM
 maiora
 CAPIAT]
 puer
 INSTITUENDUS EST}:

proximus liber
 uelut nouum
 sumet
 exordium
 et
 (ad /rhetoris officia/)
 transibit.